

Саме такі особливості можуть викликати труднощі у процесі перекладу патентної документації США. Однак, їх можна легко уникнути, вивчивши поширені граматичні помилки, що можуть спіткати перекладача у процесі перекладу патентів.

Ключові слова: патент США, переклад українською мовою, граматичні помилки, науково-технічна документація, опис патенту, юридичний документ.

УДК 811.161.2'282'373.4(477.84)

Н. І. Бицко

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АЛГОРИТМ ДОСЛІДЖЕННЯ МІКРОГІДРОНІМІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

У статті представлено приклад лінгвістичного дослідження мікрогідронімів території Верхньо-Середнього Дністра, яка за адміністративно-територіальним устроєм охоплює Тернопільську область. Здійснено онома-семасіологічний, словотвірний та етимологічний аналіз базових назв мікрогідрооб'єктів Тернопільщини з урахуванням топонімійного контексту та з подальшим розкриттям природи їхньої номінації, визначенням міжмовних та міждіалектних зв'язків із потенційною вказівкою на праслов'янський характер іменування.

Ключові слова: ономастична класифікація, мікрогідронімійний кадастр, топонімійний кадастр, ойконімійний кадастр, лінгвістичний алгоритм, відапелятивні мікрогідроніми, відойконімійні мікрогідроніми.

Мовознавцями вже давно спостережено, що мікрогідроніми разом з іншими онімами (оронімами, ойконімами) та лексичними фактами мови сприймають як коштовну скарбницю, наповнену лінгвістичними цінностями у вигляді ономастичних назв-реліктів духовної та матеріальної культури слов'ян. Отже, метою нашого дослідження є визначення основних ономастичних кваліфікацій, що стосуються відбору, фіксації та науково-лінгвістичного аналізу повного корпусу мікрогідронімів певних регіонів України. Розглядаючи мікрогідроніми як **об'єкт** лінгвістичного аналізу, ми відштовхувались від встановлення класифікаційної бази щодо зібраного мікрогідронімійного матеріалу. Прогалиною сучасної мікрогідронімії є відсутність критеріїв диференціації відантропонімних, відойконімних та відапелятивних мікрогідронімів. До того ж існують різноманітні точки зору щодо етимології назв у працях учених, які розглядають мікрогідроніми ізольовано від результатів дослідження адекватного або ж однотипного мікрогідронімійного матеріалу. Таким чином, вивчення гідронімійного кадастру вимагає наступні **завдання**: удосконалення теоретичної основи утворення вищезгаданого кадастру; уніфікування класифікації мікротопонімів; удосконалення критеріїв та принципів аналізу фактичного матеріалу тощо.

Актуальність теми нашого дослідження зумовлена невідкладними завданнями, які сьогодні стоять перед українською ономастичною наукою, де провідне місце й далі продовжує посідати проблема аналізу мікротопонімії як особливого мовного шару, в якому законсервовано релікти праслов'янської лексики та відбито ментальні регіональні особливості у світопоглядах народу в процесі номінації різного типу географічних об'єктів, зокрема мікро- (топонімів, оронімів, гідронімів). Сьогодні це невідкладне завдання спільно намагаються розв'язати вчені-топонімісти. Незважаючи

на значні успіхи в теоретико-методологічних підходах до цього проблемного питання, його вирішення ще потребує значних теоретичних розвідок і практичного дослідження онімного матеріалу окремих ареалів мікрогідронімів у межах ономастичних систем. Отже, проблема вивчення мікрогідронімії кожного слов'янського регіону в етимологічному, хронологічному та порівняльному аспектах залишається в ономастичній науці й сьогодні актуальною проблемою. Аналіз ономастичних досліджень і публікацій дозволяє зробити висновок, що найдетальніше аналізувались топонімійні назви з позицій історичного виникнення, а також особливу увагу дослідників привертало топооснови, пов'язані з історією заселення місцевості. Отже, розробляючи власну класифікацію мікрогідронімів Тернопільщини, ми звертали особливу увагу на дослідницькі праці топонімістів: критичний аналіз В. Ташицького екстралінгвістичних класифікацій Ф. Буяка, П. Ваша, Т. Войцеховського, Ф. Міклошича, К. Мощинського, Ф. Черни, Ф. Шварца та ін.; лінгвістичну класифікацію Скока; класифікацію С. Роспонда щодо використання єдиного принципу класифікації («*principium divisioni*») залежно від граматичної структури термінів; критичні зауваження В. М. Топорова щодо класифікацій С. Роспонда; у гідронімії – класифікація французьких гідронімів П. Лебеля (в типологічному плані гідроніми поділяються на три категорії: апелятиви (родові назви), кваліфікаційні (описові), детермінантні); класифікація у синхронному плані З. В. Рубцова; роботи С. А. Копорського щодо виявлення «топонімів-орієнтирів» у мікротопонімії; єдина класифікація В. А. Жучкевича та ін. [1, 2, 6, 8].

Проаналізовані класифікації опосередковано можна застосувати до аналізу мікрогідронімійного матеріалу. На це вказує ряд факторів: не завжди достовірною є інформація щодо історії виникнення назви, її етимології і навіть питання мовного аспекту (мова, де виникла назва). Отже, як зазначає А. В. Суперанська: «Зі всіх можливих класифікацій на першому місці повинна бути предметно-номінативна, оскільки співвідношення із предметом, як правило, визначає “обличчя” імені та його інші характеристики, але поряд зі спеціальними дослідженнями підпорядкованою може бути і ця класифікація» [6, с. 160].

Для розробки класифікаційної бази зібраного матеріалу, ми користувались «Інструктивними вказівками до записування гідронімійного матеріалу» – питальником, який розробив О. С. Стрижак, чітко вказавши на алгоритм дій збирання, всебічного та всеосяжного картографування й вивчення власних географічних назв [5, с. 12–13.]. Дослідження всеукраїнського гідронімікону можна представити у вигляді чотирьох напрямків: *етимологічний*, який включає дослідження походження архаїчних гідронімів і дозволяє встановити етнічні мовні паралелі. В цьому руслі працювали та працюють такі вчені: О. Білецький, В. Лучик, Є. Отін, В. Петров, В. Топоров, О. Трубачов, В. Шульгач та ін.; *структурно-морфологічний напрям* має на меті виокремлення моделей і типів гідронімів щодо їхньої словотвірної будови. У цьому руслі працювали такі науковці: Л. Гумецька, Ю. Карпенко, А. Корепанова, О. Стрижак, З. Франко та ін.; *онома-семасіологічний підхід* передбачає дослідження гідронімів із позицій взаємозалежності назв гідрооб'єктів та інших видів топонімів, а також встановлює закономірності перенесення загальних географічних термінів на назви водних об'єктів. Ці аспекти мають місце в працях Т. Марусенко, Л. Масенко, О. Стрижака та ін.; *суперстратний напрям* базується на науковому дослідженні нашарувань мови прийшлого населення в мові корінних жителів певних регіонів країни (повною мірою це стосується й гідронімів). Цю тему розвивали у своїх наукових працях: І. Железняк, О. Карпенко, О. Стрижак, М. Торчинський, В. Шульгач та ін. [1, 2, 4, 5, 9].

В останні роки відбуваються наукові ономастичні форуми, на яких осмислюється та узагальнюється стан і перспективи української ономастики в загальнослов'янському контексті, виходять у світ узагальнюючі дослідницькі праці, які дозволяють зробити висновок, що «... нинішній рівень української ономастичної науки, який на загальнослов'янському тлі є досить високим, став наслідком її інтенсивного розвитку протягом останнього півстоліття» [3, с. 45]. Хоча, незважаючи на значні успіхи у вирішенні цього проблемного питання, його розв'язання ще потребує значних теоретичних розвідок і практичного дослідження мовного матеріалу окремих ареалів топонімів у межах ономастичних систем.

Використання класифікаційної бази зібраного матеріалу дозволяє встановити подібні номінаційні моделі й досліджуваних нами мікрогідронімів.

Підведемо підсумки щодо розмежування зібраних категорій мікрогідронімів Тернопільщини у вигляді схеми, де наочно відображено ознаки згаданих вище мовних утворень.

Схема 1.

Виходячи з такої класифікаційної схеми, зібраний матеріал доцільно аналізувати за наступним лексичним алгоритмом дослідження: провести кількісний та якісний аналіз зібраного мікрогідронімійного матеріалу з метою відокремлення мікрогідронімійних одиниць, які походять від народної географічної термінології (далі НГТ), та визначення лексико-семантичної типології назв непротічних мікрогідронімів; покласифікувати мікрогідронімійний матеріал із потенційними НГТ-основами на гідронімійні семемні типи, в яких проаналізовані НГТ і гідроніми (їхня взаємодія), визначено коливання семантичних полів НГТ у межах кожного типу; простежити відбитки мовної архаїки в мікрогідронімійі Тернопільщини, звернувшись до питання словотвірної структури зафіксованого досліджуваного матеріалу, і покласифікувати мікрогідроніми з потенційними архаїчними формантами; прослідкувати взаємодію мікрогідронімів та ойконімів досліджуваного регіону

за характером локативності чи посесивності мікрогідронімів, а також – за словотвірною будовою зазначених ономастичних одиниць.

Висновок. Необхідно зазначити, що для досягнення основної мети дослідження доцільно використати наступні методи дослідження, а саме: *етимологічний* метод, який дає змогу реконструювати первинне значення кожного мікрогідроніма; *порівняльно-історичний* дозволяє виявити на основі архівних відомостей та писемних джерел зародження назви мікрогідрооб'єкта, його розвиток і трансформацію, соціальне середовище, що зумовило появу назви й стало визначальним методом для встановлення часу виникнення назви та умов заселення терену; *формантний (словотвірний)* та *лексико-семантичний* – дозволяє судити про однотипність назв на основі повторення однакових елементів або ж і цілих лексем у назвах; *метод лінгвістичного спостереження* – дає змогу наочно показати поширення моделей у регіоні (продуктивність словотвірних суфіксів, зв'язок гідронімів із природними та соціально-економічними умовами); *соціолінгвістичний* прийом використано в процесі збору мікрогідронімійного матеріалу (анкетування та інтерв'ювання); *статистичний* аналіз застосовано для встановлення продуктивності різних класифікацій мікрогідронімів та кількісного підрахунку зафіксованої лінгвістичної інформації.

Отже, **наукова новизна та перспектива пропонованої** роботи полягає в тому, що: вперше була зроблена спроба системного аналізу гідронімів верхньо-середнього Дністра з використанням методів комплексного аналізу; проаналізовано міжмовні й міждіалектні зв'язки та їхнє відбиття в означеному гідроніміконі; отримало подальший розвиток положення про взаємодію між мікрогідронімією та суміжною з нею ойконімією; аналіз первинних і вторинних за походженням мікрогідронімів зведено до етимологізації не тільки самих онімів, але й їхніх етимонів (ойконімів, антропонімів, апелятивів); монографічне дослідження кожної назви мікрогідрооб'єкта включено в систему структурних типів і моделей та подане у вигляді окремої розвідки (словникової статті). Використання зібраного матеріалу, вперше підданого ономастичному аналізу, буде корисним для етимологічних та порівняльно-історичних ономастичних студій зі слов'янського мовознавства. Розгляд взаємодії апелятивної та мікрогідронімної лексики на аналізованій території допоможе глибше зрозуміти природу номінації гідрооб'єктів інших ареалів України при їх подальшому порівняльному системному вивченні зі спеціального курсу «Українська ономастика» у вищих навчальних закладах. З огляду на те, що упродовж багатьох років русла річок Тернопільщини замулювалися, заростали водною рослинністю, вони поступово втрачали виражені береги. Простежується поступове природне заболочування заплавл, виникають усе нові й нові штучні водойми та болота, за якими закріплюються назви, що не фіксують державні картографічні документи. В експедиціях по Тернопільській області нами було виявлено достатньо таких назв. Матеріали дослідження можуть стати джерелом для створення регіональних словників мікротопонімів у процесі підготовки Загальнослов'янського ономастичного атласу та Загальнослов'янського етимологічного словника мікротопонімів. Робота стимулює укладання нормативних топонімних словників, які допоможуть картографам у правильному написанні, уніфікації та передаванні з мови на мову географічних назв різних типів.

Список використаної літератури

1. Железняк І. М. Гідронімія і nomina topographica (бас. Ірпеня) / І. М. Железняк // Питання історичної ономастики України. – Київ : Наукова думка, 1994. – С. 63–83 ; Zheliezniak I. M. Hidronimiia i nomina topographica (bas. Irpenia) / I. M. Zheliezniak // Pytannia istorychnoi onomastyky Ukrainy. – Kyiv : Naukova dumka, 1994. – S. 63–83.

2. Железняк І. М. До проблеми іллірійської топонімії на Україні / І. М. Железняк // Мовознавство. – 1990. – № 6. – С. 29–35 ; Zheliezniak I. M. Do problemy illiriiskoi toponimii na Ukraini / I. M. Zheliezniak // Movoznavstvo. – 1990. – № 6. – S. 29–35.

3. Лучик В. В. Стан і перспективи української ономастики в загальнослов'янському контексті / В. В. Лучик // Науковий вісник Чернівецького університету : Слов'янська філологія. – 2007. – Вип. 354–355. – С. 45–49 ; Luchyk V. V. Stan i perspektivu ukrainskoi onomastyky v zahalnoslovianskomu konteksti / V. V. Luchyk // Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : Slovianska filolohiia. – 2007. – Vyp. 354–355. – S. 45–49.

4. Отин Е. С. Гидронимия Юго-Восточной Украины : автореф. дис. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.19 / Евгений Степанович Отин ; АН УССР. Отд-ние литературы, языка и искусствоведения. – Киев, 1974. – 43 с. ; Otin Ye. S. Gidronimiya Yugo-Vostochnoy Ukrainy : avtoref. dis. ... dokt. filol. nauk : spets. 10.02.19 / Yevgeniy Stepanovich Otin ; AN USSR. Otd-nie literatury, yazyka i iskusstvovedeniya. – Kiev, 1974. – 43 s.

5. Стрижак О. С. Програма збирання матеріалів для регіональних гідронімічних атласів Української РСР (Проспект) / О. С. Стрижак // Ономастика : республ. міжвідомчий зб. / відп. ред. К. К. Цілуйко. – Київ, 1966. – С. 105–116 ; Stryzhak O. S. Prohrama zbyrannia materialiv dlia rehionalnykh hidronimichnykh atlasiv Ukrainskoi RSR (Prospekt) / O. S. Stryzhak // Onomastyka : respubl. mizhvidomchyi zb. / vidp. red. K. K. Tsiluiko. – Kyiv, 1966. – S. 105–116.

6. Суперанская А. В. Структура имени собственного : (фонология и морфология) / А. В. Суперанская. – Москва : Наука, 1969. – 206 с. ; Superanskaya A. V. Struktura imeni sobstvennogo : (fonologiya i morfologiya) / A. V. Superanskaya. – Moskva : Nauka, 1969. – 206 s.

7. Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская, В. Э. Сталтманэ, Н. В. Подольская, А. Х. Султанов. – 3-е изд. – Москва : URSS, 2009. – 256 с. ; Teoriya i metodika onomasticheskikh issledovaniy / A. V. Superanskaya, V. E. Staltmane, N. V. Podolskaya, A. Kh. Sultanov. – 3-e izd. – Moskva : URSS, 2009. – 256 s.

8. Трубочёв О. Н. Ранние славянские этнонимы – свидетели миграции славян / О. Н. Трубочёв // Вопросы языкознания. – 1974. – № 6. – С. 48–67 ; Trubachev O. N. Rannie slavyanskije etnonimy – svideteli migratsii slavyan / O. N. Trubachev // Voprosy yazykoznanija. – 1974. – № 6. – S. 48–67.

9. Шульгач В. П. Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції) / В. П. Шульгач. – Київ : Українська книга, 1998. – 368 с. ; Shulhach V. P. Praslovianskyi hidronimnyi fond (frahment rekonstruktsii) / V. P. Shulhach. – Kyiv : Ukrainka knyha, 1998. – 368 s.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2018.

N. Bytsko

LINGUISTIC ALGORITHM OF TERNOPIL REGION MICROHYDRONIMS ANALYSIS'S

Considering the microhydronyms of the Upper Middle Dniester territory, which, according to the administrative-territorial system, covers Ternopil region as an object of linguistic analysis, we proceeded from the installation of a classification base on the controlled microhydronymic material.

The onoma-semasiological, word-building and etymological analysis of Ternopil region microhydroobjects basic names' is carried out taking into account the toponymic context

and with subsequent disclosure of the nature of their nomination, the definition of interlingual and inter-dialectal connections with the potential indication of the Proto-Slavic naming character.

The review of onomastic classifications allows us to conclude that toponymic names were analyzed in the most detailed way from the standpoints of historical origin, and special researchers' attention was attracted by topographical bases related to the history of settlement.

So, while developing our own classification of microhydronyms of Ternopil region, we paid special attention to the research work of such scientists- toponymists as: critical analysis of V. Tashytskiy extra-linguistic classifications made by F. Bujak, F. Cherny, F. Mikloshich, K. Moshchinskiy, F. Schwartz, P. Vash, T. Voytsehvskiy and others (1958); linguistic classification of Skok (1921); the classification of S. Rossond on the use of the single principle of classification («principium divisionis»), depending on the grammatical structure of terms; critical remarks by V. Toporov (1963) on the classifications of S. Rossond; in hydronimia – the classification of French hydronyms made by P. Lebel (in the typological plan, hydronyms are divided into three categories: appellatives (generic names), qualifying (descriptive), deterministic) (1956); classification in the synchronous plan by Z. V. Rubtsov (1970); S. A. Koporsky's works on the identification of «toponyms-landmarks» in microtoponymy (1965); the only classification of V. A. Zhuchkevich (1968) and others.

The analyzed classifications can be indirectly applied to the analysis of the microhydronymic material. This is indicated by a number of factors: information about the history of the name, its etymology and even the language aspect (the language in which the name came from) is not always reliable.

To develop the classification base of the collected material, we used the «Guidance on the recording of the hydronymic material» – a questionnaire, that was developed by O. S. Strizhak, clearly pointing out the algorithm of collecting actions, comprehensive mapping and the studying of their own geographical names.

Key words: *onomastic classification, microhydronymic cadastre, toponymic cadastre, oikonymic cadastre, linguistic algorithm, appellative like microhydronyms.*

УДК 811.111'272

Н. В. Варех

МОДУСИ БРИТАНСЬКОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ВИДАННІ «THE GARDIAN»

Статтю присвячено дослідженню мовної картини світу як важливого етноцентричного конструкту та лінгвістичного концепту. Висвітлено основні модули британської мовної картини світу. Визначено їхні екстралінгвістичні чинники і роль у соціокультурній динаміці британського суспільства. Виявлено та схарактеризовано мовні концепти, які є частотними і найбільш впливовими у дискурсі видання «The Guardian». Вказано на їхні актуальні конотації. Зроблено висновок про те, що британська мовна картина світу не лише повною мірою відображає соціокультурні зміни у суспільстві, але й активно їх формує.

Ключові слова: *мовна картина світу, концепція, медіа-дискурс, The Guardian.*